

Migracije i ekonomski rast

Fetahaj, Rinor

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:941375>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

RINOR FETAHAJ

MIGRACIJE I EKONOMSKI RAST

Završni rad

Pula, rujan 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

RINOR FETAHAJ

MIGRACIJE I EKONOMSKI RAST

Završni rad

JMBAG: 0303065121, redoviti student

Studijski smjer: Marketinško upravljanje

Kolegij: Uvod u ekonomiju 2

Mentor: prof. dr. sc. Marinko Škare

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Rinor Fetahaj, kandidat za prvostupnika ekonomije, smjera Marketinško upravljanje, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Rinor Fetahaj, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Migracije i ekonomski rast“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. EKONOMSKI RAST - POJMOVNE ODREDNICE, TEORIJA I IMPLEMENTACIJA	4
2.1. Pojmovne odrednice i izvori ekonomskog rasta	5
2.2. Faktori ekonomskog rasta	11
2.3. Teorije i modeli ekonomskog rasta.....	17
2.4. Neoklasičan model rasta	17
2.5. Model endogenog rasta.....	19
2.6. Model ekonomskog rasta u Hrvatskoj	20
3. MIGRACIJE I NJIHOV RAZVOJ I ULOGA U EUROPI I HRVATSKOJ	23
3.1. Tko su migranti?	24
3.2. Obilježja migracija Europe u 20. stoljeću.....	24
3.3. Migracije u Europi u suvremeno doba	26
3.4. Uloga Hrvatske u migracijama Europe	28
4. UTJECAJ MIGRACIJA NA EKONOMSKI RAST – KRITIČKI OSVRT	31
5. ZAKLJUČAK	35
6. LITERATURA.....	38
7. POPIS GRAFIKONA.....	41
8. POPIS TABLICA	42
9. POPIS SLIKA.....	43

1. UVOD

Ubrzani razvoj tehnologije uvjetovan globalizacijskim procesima postao je iznimno snažna varijabla koja uvelike utječe na gospodarski rast svake zemlje. Tehnologija je temelj pokretanja gospodarstva i njegova razvoja, a što zemlja primjenjuje viši stupanj sofisticirane tehnologije, to će stupanj njezina razvoja biti veći. Ulaganjem u razvoj tehnologije, inovacije, istraživanje i razvoj svake zemlje doprinosi svom gospodarskom rastu na način da primjenom novih tehnologija dobiva visokokvalitetne proizvode, unapređuje makroekonomsku konkurentnost te može zauzeti čvrstu tržišnu poziciju u napretku gospodarske konkurentnosti na globalnim svjetskim tržištima.

Ekonomski rast nije potpuno moderna i suvremena ekonomska pojava, već se on pojavljuje kroz nekoliko stoljeća i on je sinonim za rast svake države te predstavlja sveukupan kvantitativni odraz proizvodnih kapaciteta neke zemlje i rast njezine proizvodnje praćen kroz vrijeme.

Migracije su se uvijek smatrale problematikom seobe naroda, od začetka civilizacije čovječanstva, koji su već tada selili u potrazi za boljim uvjetima egzistencije nego u kojima su do tada živjeli. Kroz povijest su te seobe nastajale spontanim putem, a ljudi su birali kompleksne putove do odredišta putovanja da bi se naselili u boljim egzistencijalnim uvjetima u mjesta koja su im pružala bolje uvjete života, a danas takva mjesta pružaju bolji životni standard. Nekada su se ljudi selili sa svim obiteljima, a današnje migracije su isto tako slične jer ljudi povlače za sobom cijele obitelji u bolje uvjete života, međutim, današnji zakoni i suvremena globalizacijska kretanja, kao i uređenost država upućuju na potpuno drugačiji sustav migracija od nekadašnjih.

Današnje migracije su višedimenzionalne i nastaju pod utjecajem globalizacije koju su usvojile mnoge države, a koje su oštećene negativnim efektima migracija. Na taj način su migracije uvjetovane diverzifikacijom tokova globalizacije. Migranti se danas sele besciljno, odlaze iz svoje zemlje u okvirno ciljana odredišta boljeg života i egzistencije, a upravo Europa je izabrana kao ciljani kontinent koji im u njihovim migracijskim procesima predstavljaju obećanu zemlju. Migrantima se van zemlje prebivališta pruža široka paleta mogućnosti života u inozemstvu u pogledu smještaja,

stanovanja, zapošljavanja, školovanja, smještaja, djece, usluga liječenja i drugih javnih usluga, porasta plaća i životnog standarda i sličnih boljih egzistencijalnih uvjeta.

Migracije danas bezuvjetno utječu na ekonomski rast. Najjednostavniji teorijski model migracija pretpostavlja kako djelovanjem migracija na tržište rada troškovi migracije ne postoje, migranti i domaći stanovnici savršeni su supstituti u proizvodnji (homogenost rada), a kapital nije mobilan. Na taj način migracije doprinose ekonomskom rastu kao progresivnom katalizatoru napretka neke zemlje jer se njima postiže i sama mobilnost ljudi, rada i kapitala, ali i napretka zemlje u koju migranti dolaze jer svojim prisustvom doprinose njezinu rastu na više domena života, i ekonomskom, i socijalnom, i društvenom, i kulturnom.

Predmet istraživanja ovog završnog rada su migracije i ekonomski rast te utjecaj samih migracija na ekonomski rast, iz čega je determiniran i problem istraživanja, gdje se u radu nastoji istražiti kakav je to međusoban utjecaj migracija i ekonomskog rasta i njihova korelacijska veza.

Cilj rada je istražiti teorijske odrednice i modele ekonomskog rasta te njegovo djelovanje u Hrvatskoj, kao i teorijske odrednice i povijest razvoja migracija u Europi i djelovanje Hrvatske u suvremenim migracijama. Svrha rada je spoznati važnost migracija za ekonomski rast neke zemlje i uvidjeti koliko je snažan njihov utjecaj na određene domene gospodarskog rasta zemlje.

Struktura rada podijeljena je u pet međusobno povezanih cjelina. U uvodnom dijelu opisana je uvodna riječ problematike istraživanja, prikazan je predmet, problem, cilj i svrha istraživanja, kao i struktura rada. U drugom dijelu opisane su pojmovne i teorijske odrednice i implementacija ekonomskog rasta s opisom faktora i modela ekonomskog rasta. U trećem dijelu opisane su migracije i njihov razvoj i uloga u Europi i Hrvatskoj, s danim teorijskim odrednicama migracija i migranata, obilježja migracija u Europi u 20. stoljeću te u suvremeno doba, kao i uloga Hrvatske u migracijama Europe. U četvrtom dijelu će se dati kritički osvrt na utjecaj migracija na ekonomski rast zemalja i utjecaj na domene njezina razvoja. U zaključnom dijelu će se temeljem provedenog istraživanja dati završne misli koje daju znanstveni doprinos obrađenoj temi.

U znanstvenom istraživanju, formuliranju i prezentiranju rezultata istraživanja u ovom završnom radu koristit će se u odgovarajućim kombinacijama brojne znanstvene metode, a od kojih se navode one najvažnije: metoda analize i sinteze, induktivna i deduktivna metoda, komparativna metoda, metoda apstrakcije i konkretizacije, metode specijalizacije i generalizacije, metoda klasifikacije i deskripcije, te metoda ukazivanja prednosti i nedostataka.

2. EKONOMSKI RAST - POJMOVNE ODREDNICE, TEORIJA I IMPLEMENTACIJA

Ekonomski rast je pojava koja nije postojala prije tisuću godina jer čovječanstvo nije bilo toliko razvijeno da bi ga uopće moglo definirati i mjeriti. Stoga on spada u suvremene ekonomske pojave kojima se umjeri ukupnost napretka i učinkovitosti nekog gospodarstva kroz godine. Ekonomski rast su pojmovno obradili mnogi autori i teoretičari, definirajući njegovo pojmovno određenje, izvore, kao i modele kasta koji su se primjenjivali u mnogim zemljama. Od pojave suvremenog čovjeka, promatrajući ekonomski rast i napredak unazad tisuću godina, on je ostao nezamijećen, neprimjenjiv i nepromijenjen.

Ekonomski rast neke države je ustvari sinonim za njezin gospodarski napredak koji se mjeri stopom gospodarskog rasta na godišnjoj razini. Na taj način ekonomski teoretičari koji istražuju ekonomski rast naglašavaju da je tehnološki napredak glavna odrednica dugoročnog ekonomskog rasta. Za tehnološki napredak i inovacije, osobito su značajni procesi i aktivnosti istraživanja i razvitka, odnosno tehnološke promjene. Strategije i gospodarske politike u razvijenim zemljama daju svoj doprinos znanosti i intelektualnom kapitalu. Ključni elementi ekonomskog uspjeha i ekonomski rasta ovise o mogućnostima države koja treba činiti sve da bi stvorila nove vrijednosti i dobra te poboljša kvalitetu postojećih. Glavni ciljevi gospodarskog razvitka odnose se na povećanje dobra i blagodati u društvu. Riječ je o ciljevima poput porasta proizvodnosti, rasta životnog standarda, bolje socijalne i zdravstvene skrbi, ulaganja u obrazovanje, visoke zaposlenosti, većeg izvoza itd. Neizvjesno globalno okruženje sve jače i složenije konkurencije suočava gospodarstva svijeta s novim izazovima i dovodi do sve veće potrebe za inovacijama koje postaju nužne za održivi ekonomski rast.

Kako je čovječanstvo napredovalo, tako se stekao uvid u pojavu i razvoj tehnologije i svih potrebnih kapaciteta koji su omogućili da neka zemlja napreduje,

kako društveno, tako i ekonomski i tehnologijski. U ovom će poglavlju biti riječi o pojmovnom određenju ekonomskog rasta, njegovim izvorima, modelima koje su razvili poznati svjetski ekonomisti te model primjene u Hrvatskoj.

2.1. Pojmovne odrednice i izvori ekonomskog rasta

U okvirnim objašnjenjima ekonomskog rasta mnogi svjetski ekonomisti dali su definicije ekonomskog rasta. Najprimjenjivija je ona ekonomista Babića, prema kojem ekonomski rast podrazumijeva ukupni rast proizvodnje neke zemlje, njenih proizvodnih kapaciteta i svega što se tehnološkom proizvodnjom plasira na tržište kao ukupnost proizvoda i usluga, odnosno outputa gospodarstva (Babić, 2011:26). Ekonomski rast je tako uvjetovan zapošljavanjem radne snage, rastom tehnologije i primjeni tehnologijske opreme te primjenom i rastom kapitalnih dobara i proizvodne učinkovitosti ukupnih ljudskih resursa. Tako Babić (2011:28) navodi da se ekonomski rast mjeri njegovom stopom porasta, na način da se ukupni bruto domaći proizvod neke zemlje uspoređuje s brojem stanovnika te zemlje, odnosno ekonomski rast se mjeri stopom BDP – a po glavi stanovnika neke zemlje.

Rast kao termin ima višeznačan smisao i djelovanje jer se u prirodnim znanostima determinira kao umnožavanje, odnosno brojčani rast nečega kvantitativnoga. U humanističkim i društvenim znanostima rast još uvijek nema čvrsto definiranu pojamovnu strukturu. Poznato je da rast ne može biti pojam samo jedne definicije koja bi zadovoljila sve znanosti, međutim kao najsveobuhvatnija definicija rasta jest da je rast promjena (Stojanović, 1989).

Rast se može definirati kao promjena o kojoj se mogu postaviti dva pitanja: a) Kako ta promjena nastaje, u smislu primjera promjene organizacije rada i slično te b) zašto se ta promjena događa, u smislu primjera potrebne akumulacije kapitala i slično – to se sve odražava na samoodrživost rasta. Pod ekonomskim rastom podrazumijeva se porast proizvodnih kapaciteta neke zemlje, svih ostalih komponenti jednog gospodarstva.

Teorija ekonomskog rasta bavi se trendovima ekonomskog rasta promatranog kroz povijesno razdoblje na dugi rok i potencijalnim izvorima njegova napretka u budućnosti. Teorije ekonomskog rasta najbolje je opisao autor Blanchard (2011:56) koji je naveo kako one istražuju ključne faktore koji utječu na ekonomski rast i

njegovo potencijalno povećanje te je isti autor analizirao koje to ekonomske sile pod utjecajem svjetskih tržišta omogućuju nekim zemljama brži ili sporiji rast od drugih. Brojne teorije nastojale su otkriti osnovni motiv ostvarenja dugoročnog ekonomskog rasta, koji je nastojao otkriti uzroke zašto su neke zemlje bogate, a druge siromašne (Mervar, 2003: 369). U teorijama ekonomskog rasta se navodi kako dolazi do korelacije i podudarnosti stope ekonomskog rasta zemlje i stope rasta njezina blagostanja. Teorije ekonomskog rasta tako od najvažnijih navode Harrod – Domarov model te Solowljev model ekonomskog rasta. Uzimajući u obzir ranije teorije, valja naglasiti da su ekonomski rat već istraživali merkantilisti u 15. stoljeću (Blanchard, 2011:59), koji su u razvoju ekonomskog rasta poticali vanjsku trgovinu, a minimalizirali uvoz jer se njime odlijevao tadašnji novac, odnosno platežno sredstvo u obliku plemenitih metala, poput zlata ili srebra. U 18. stoljeću doprinosu teorije ekonomskog rasta dali su fiziokrati, stavljajući naglasak na gomilanju kapaciteta materijalnih dobara jer su oni predstavljali bogatstvo građana, a poljoprivreda koja je tada bila vrlo razvijena je postala samo sredstvo kojim su se stvarali proizvodi (Lombardini, 1996:67), predstavljajući tehnologiju tadašnjeg doba koja je utjecala na ekonomski rast. Brojne ekonomske varijable doprinijele su suvremenim teorijama ekonomskog rasta iz kojih su se razvila dva najvažnija modela rasta, a to su neoklasični model i model endogenog rasta.

Da bi zemlja mogla ostvariti ekonomski rast potrebno je uvidjeti koji su njegovi izvori i odakle on dolazi. Stoga je Babić (2011:137), pomoću osnovne makroekonomske jednadžbe, predstavio izvore ekonomskog rasta:

$$Y = A^\gamma K^\alpha L^\beta$$

Y – bruto domaći proizvod
 A – tehnologija u ekonomiji
 K – kapital u ekonomiji
 L – radna snaga u ekonomiji

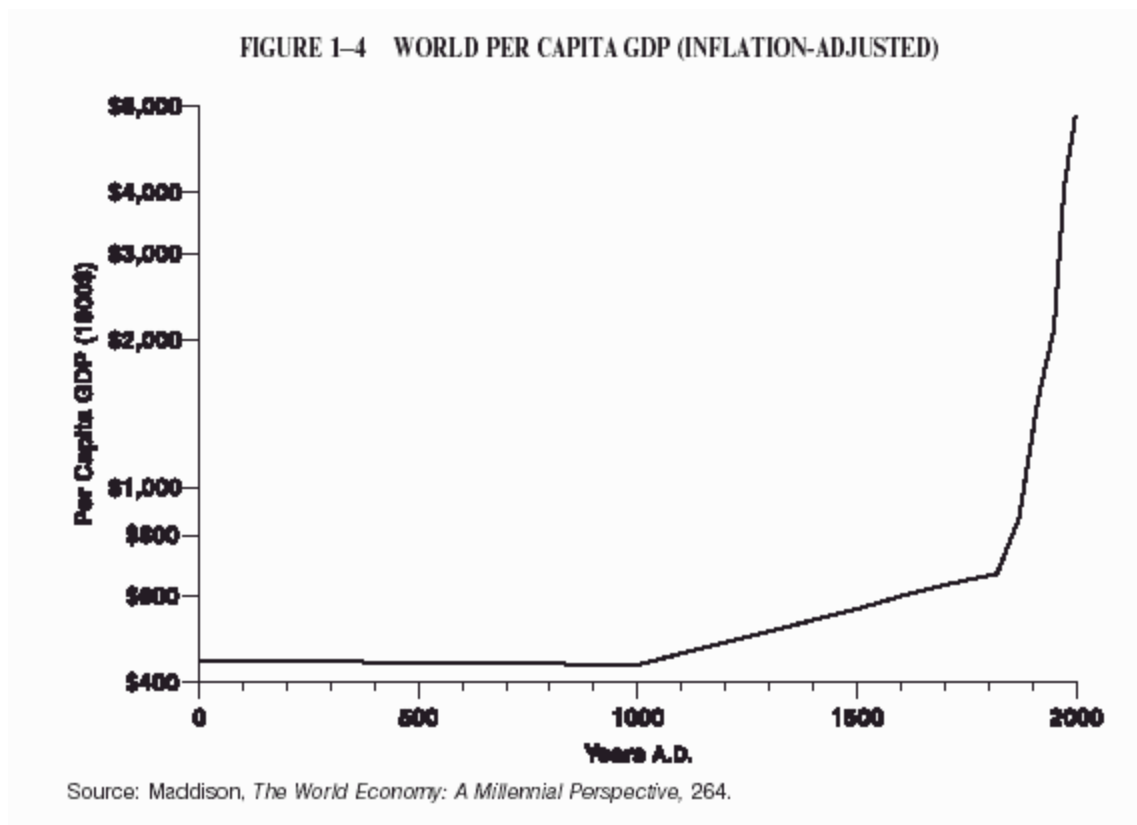
U jednadžbi parametri α , β i γ ovdje predstavljaju tehnologiju, rad i kapital kao glavne izvore ekonomskog rasta. Ovdje tehnologija predstavlja stupanj automatizacije i opreme ukupne proizvodnje neke zemlje. U suvremenom svijetu je tehnologija osnovni izvor teorija ekonomskog rasta, a samom pojavom današnje informatizacije i robotike povećava se ukupna produktivnost zemlje. U smislu

kapitala, govori se o makroekonomskoj stavci koliko je pojedina zemlja sposobna ostvariti financiranje svoga ekonomskog rasta. Stoga u ekonomskom rastu kapital predstavlja materijalne kapacitete poput alata, postrojenja i opreme kojima se izvršava ukupan proces proizvodnje, a njegova uporaba je vrlo važna u cjelokupnom procesu proizvodnje koja doprinosi rastu ukupnog gospodarstva. U konačnici treći element teorije ekonomskog rasta jest ljudski resurs koji je potreban da bi se kapital mogao upotrijebiti i omogućiti ukupnost proizvodnih procesa. Ekonomija s puno kapitala i manjkom radne snage neće moći ostvariti agresivni ekonomski rast te isto ekonomija s puno ljudi i malo kapitala neće moći ostvariti veliku stopu ekonomskog rasta jer će dio kapitala ostati neuporabljen zbog manjka kapitala u zemlji (Babić, 2011:139).

Ekonomski rast uglavnom se izražava BDP-om (bruto domaćim proizvodom) ili malo preciznijom metodom BDP - om po stanovniku. BDP je kvantitativni pokazatelj koji pokazuje cjelokupnu vrijednost proizvodnje svih finalnih dobara i usluga u jednoj zemlji u godini dana. Iz toga proizlazi da BDP pokazuje sposobnost nekog društva da zadovoljava svoje potrebe za dobrima koja se na tržištu koriste kao predmet tržišne razmjene (Reić i Mihaljević Kosor, 2014:157).

S obzirom da je BDP per capita najznačajniji kvantitativni pokazatelj ekonomskog rasta koji koriste mnoge zemlje da bi označile svoju produktivnost, ekonomski rast se mjeri stopom rasta na način da se bruto domaći proizvod stavi u odnos prema broju stanovnika određene države, a izražava se kao BDP per capita, odnosno BDP po stanovniku (Babić, 2007.).

Grafikon 1. Svjetski BDP per capita

Izvor: Vidaković, N. (2019): *Ekonomski rast*, dostupno na http://www.neven-vidakovic.com/pdf/mojabanka/ekonomski_rast.pdf

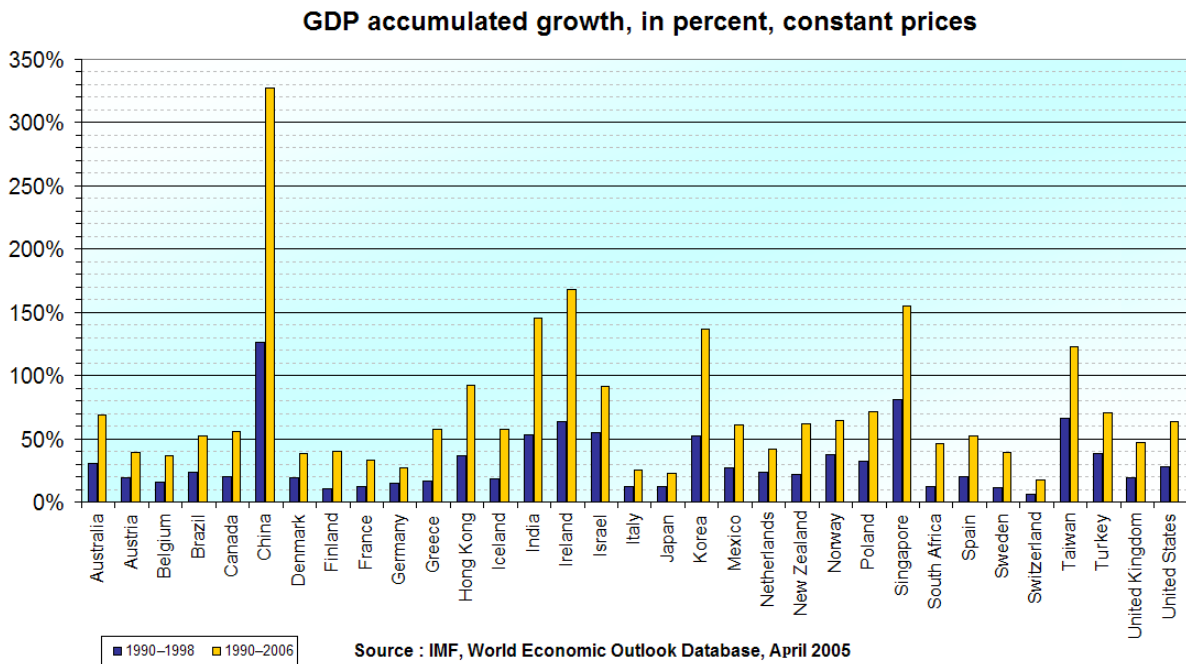
U BDP se ne ubraja vrijednost intermedijarnih dobara koja se upotrebljavaju se kao sirovine, kao ni ni transferna plaćanja, poput socijalne pomoći – ova davanja su izdvojena iz BDP – a i spadaju u druge kategorije državnih zbrajanja produktivnosti. Tu slijedi najveća kritika uzimanju BDP-a kao pokazatelja ekonomskog rasta te se sve veća važnost prebacuje na čimbenike ekonomskog rasta (Kolaković, 2011.).

Autor Čičin - Šain (2019) kao najvažnije čimbenike ekonomskog rasta navodi kako se definiraju sljedeće stavke: tehnologija (dostupnost tehnologije), sposobnost ljudi (vještine), prirodno bogatstvo (veličina prirodnog bogatstva određene zemlje (velika važnost geografskog položaja) i formiranje kapitala. Što su navedeni čimbenici veći, to jest što je razvijenija tehnologija, sposobniji ljudi, veće prirodno bogatstvo i bolje formiran kapital, to će ekonomski rast biti veći, na razini jedne zemlje ako promatramo jednu zemlju, a samim time i na razini svijeta.

Gospodarski razvoj bilo koje zemlje je snažno povezan s gospodarskim rastom je te ustvari njegov drugi sinonim pa znanstvenici ekonomskog rasta ukazuju na činjenicu da je tehnološka dostupnost i njen napredak glavna odrednica dugoročnog gospodarskog rasta, dakle smatra se da zemlje obogaćene tehnologijom prve generacije imaju veće mogućnosti i ostvaruju brži rast od zemalja koje nisu tehnološki razvijene. Za tehnološki napredak, osobito su značajni procesi i aktivnosti istraživanja i razvitka, te ulaganje u znanost i nove ideje što rezultira novim tehnološkim otkrićima. Strategije i gospodarske politike u razvijenim zemljama daju svoj doprinos napretku znanja i intelektualnog kapitala.

Danas se određuje važnost tehnologije i njezina napretka kao važne mjere tehnološkog razvoja i kao temeljnog čimbenika rasta. Novim tehnološkim otkrićima podiže se životni standard ljudi te se kvalitetnije zadovoljavaju ljudske potrebe.

Slika 1. Stope rasta realnog BDP – a odabranih zemalja u razdoblju od 1990. – 2006. godine

Izvor: MMF (2007): Statistics on the Growth of the Global Gross Domestic Product (GDP) from 1990 to 2006, IMF, October 2012.

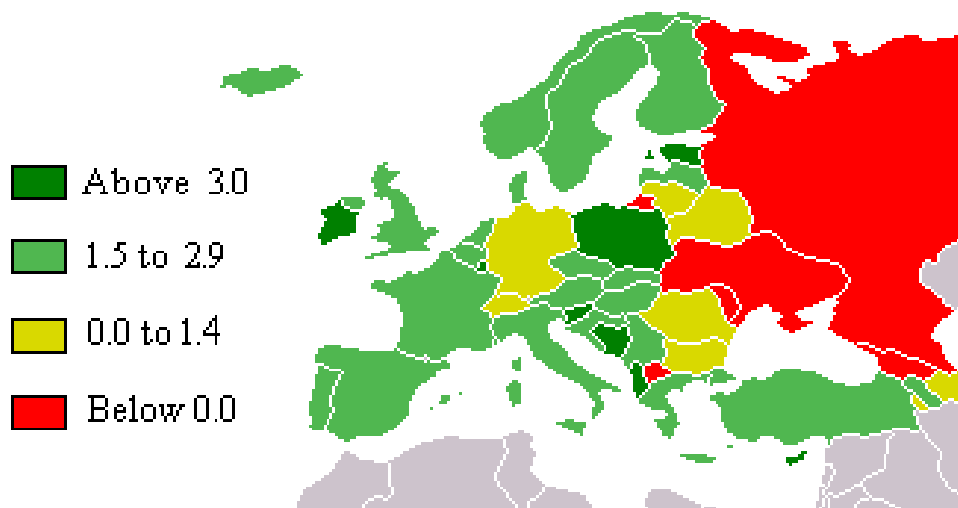
Termin ekonomskog rasta je višedimenzionalan, pa definicija ekonomskog rasta najčešće uzima u obzir već navedene pokazatelje te se može stvoriti definicija ekonomskog rasta koja se pri početku navodi (Blanchard, 2011): rast se mjeri stopom rasta na način da se bruto domaći proizvod stavi u odnos prema broju stanovnika države, odnosno BDP po stanovniku, međutim s obzirom da je rast dinamičan proces moramo ga promatrati kao promjenu dakle promjena BDP-a per capita u odnosu na bazno razdoblje.

Tako je opisana formula sljedeća (Blanchard, 2011.):

$$\text{BDP per capita} = \text{BDP} / \text{broj stanovnika}$$

$$\text{RAST} = \Delta \text{BDP per capita} / \text{BDP per capita}$$

Slika 2. Gospodarski rast u Europi od 1990. – 2002. godine

Izvor: MMF (2003): Statistics on the Growth of the Global Gross Domestic Product (GDP) from 1990 to 2002, IMF, October 2012.

Rast najviše zanima teoretičare ekonomiste onog pravca ekonomske misli koji bi promatrali životni standard stanovnika određene države. S obzirom da je dinamičan proces rast se promatra vremenski kontinuirano te da bi se utvrdilo realno povećanje životnog standarda kroz određeno vremensko razdoblje. Uspoređujući zemlje, želi se znati koliko je životni standard veći u jednoj zemlji nego u drugoj, te upravo zbog toga, varijabla na koju se želimo usredotočiti i koju želimo uspoređivati kroz vrijeme i među zemljama jest proizvodnja po stanovniku, a ne sama proizvodnja, time se dolazi do zaključka da je BDP per capita vjerodostojniji pokazatelj rasta nego sami BDP (Blanchard, 2011).

2.2. Faktori ekonomskog rasta

Gospodarski rast predstavlja kontinuirano dugoročni rast potencijalne proizvodnje i produktivnosti svake zemlje, dok je rast proizvodnje po glavi stanovnika važan cilj države jer je povezan s povećanjem prosječnog realnog dohotka i životnog standarda. Stopa rasta produktivnosti proizvodnje po glavi stanovnika određuje brzinu kojom će se poboljšavati životni standard nekog gospodarstva i stanovništva neke zemlje, to je direktna veza ponajprije što će građani s većom stopom proizvodnosti povećavati svoj osobni dohodak, takva veza vodi ka povećanju prosječnog dohotka gospodarstva (Blanchard, 2011.).

Postoje dvije vrste ekonomskog rasta: linearni i eksponencijalni. Kod linearnog rasta znači da svaki novi period građani žive bolje nego neki prošli period. Rast je linearan, a ne eksponencionalan. To znači da se bruto domaći proizvod po glavi stanovnika povećava, ali da kroz vrijeme stope rasta izražene u postotku padaju (Vidaković, 2019.).

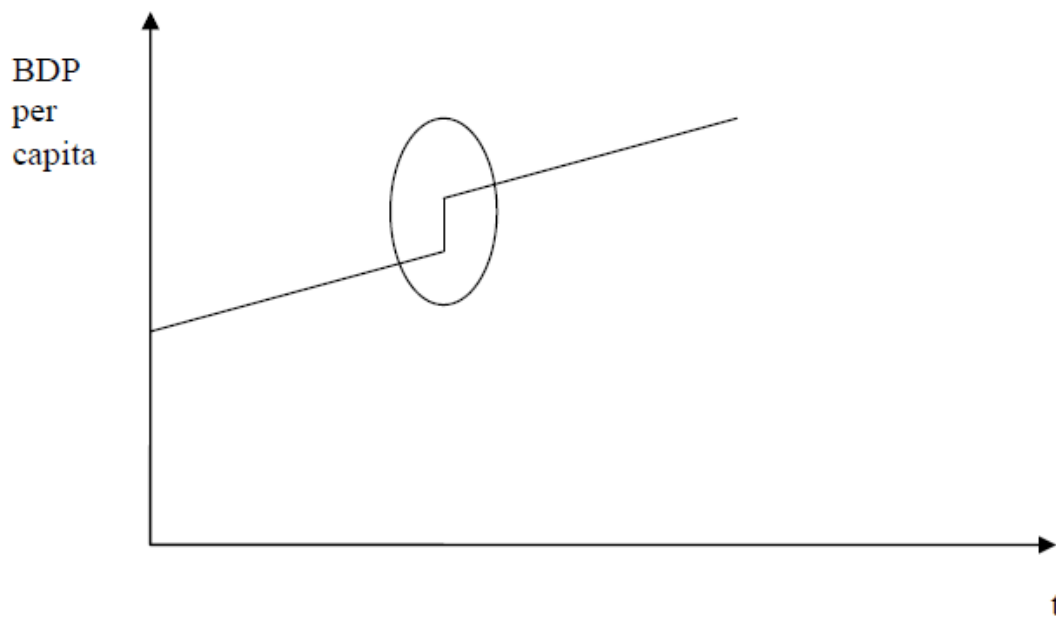
Grafikon 2. Linearna vrsta ekonomskog rasta

Izvor: Vidaković, 2019.

Kada dođe do provođenja pozitivnih ekonomskih mjera koje imaju jednokratni učinak na ekonomski rast, imamo pojavu u ekonomiji da dolazi do skoka u ekonomskome rastu. Tako da bruto domaći proizvod nakon te jednokratne mjere izgleda ovako (Vidaković, 2019.):

Grafikon 3. Eksponencijalna vrsta ekonomskog rasta

Izvor: Vidaković, 2019.

Graf pokazuje da je došlo do jednokratnoga povećanja u BDP-u po glavi stanovnika, jer je bruto domaći proizvod po glavi stanovnika skočio, ali je zato dugoročan ekonomski rast ostao isti. BDP po glavi stanovnika se povećava istom brzinom kao i do sada (Vidaković, 2019.).

Postoji mnogo uspješnih strategija koje omogućavaju gospodarski rast kada se promatraju zemlje poput Velike Britanije, Japana, Sjedinjene Američke Države možemo primijetiti da strateški putevi tih zemalja nisu bili isti, ali ostvareni gospodarski rast se temelji na četiri glavna obilježja, a to su: ljudski resursi, prirodni resursi, kapital i tehnološke promjene i inovacije.

Tablica 1. Čimbenici gospodarskog rasta

Čimbenici gospodarskog rasta	Primjeri:
Ljudski resursi	Veličina radne snage, kvaliteta radnika
Prirodni resursi	Energetika, voda, tlo
Akumulacija kapitala	Intelektualno vlasništvo, tvornice, strojevi
Tehnologija i poduzetništvo	Nagrade za inovacije, kvaliteta znanstvenog i inženjerskog znanja

Izvor: Samuelson, P., Nordhaus, W. (2011): Ekonomija, Mate, Zagreb.

Ljudski resursi su prvi najvažniji faktor ekonomskog rasta koji se očituju veličinom radne snage i kvalitetom djelatnika i njihova ukupnog rada koji doprinosi ukupnoj produktivnosti zemlje. Mnogi ekonomisti koji istražuju ekonomski rast smatraju da je ovaj čimbenik najvažniji za ostvarenja ekonomskog rasta. Ljudski resursi su faktor koji predstavlja input u proizvodnji, što znači da obučeniji i vještiji radnici postižu bolju proizvodnost. Proizvodnost predstavlja omjer proizvodnje i ponderiranog prosjeka inputa. Ukoliko zemlje žele postići veću proizvodnost moraju omogućiti infrastrukturu za obučavanje, treniranje, informiranje svojih radnika (Samuelson i Nordhaus, 2011.). Posljednjih godina se kod uvažavanja ljudskih resursa sve više uvodi koncept cjeloživotnog učenja, kojim se skreće pogled s klasičnog učenja i predstavlja zamisao usustavljanja učenja u svim životnim razdobljima od rane mladosti do starosti. Učenje je pritom kontinuirani proces u kojem su rezultati i motiviranost pojedinca za učenje u određenom životnom razdoblju uvjetovani znanjem, navikama i iskustvima učenja stečenima u mlađoj životnoj dobi (Cjeloživotno učenje, 2019.). Uz koncept cjeloživotnog učenja najčešće se vezuju ciljevi ekonomske prirode, primjerice postizanje veće konkurentnosti i trajne zapošljivosti. S druge strane ne smiju se zanemariti jednako važni ciljevi koji pridonose aktivnijoj ulozi pojedinca u društvu. Ti su ciljevi poticanje društvene uključenosti, razvoj aktivnoga građanstva te razvijanje individualnih potencijala pojedinaca (Cjeloživotno učenje, 2019.).

Drugi čimbenik gospodarskog rasta predstavljaju prirodni resursi zemlje koje ona posjeduje, a od kojih se mogu izdvojiti: nafta i plin, obradive površine, šume, voda i izvori minerala i drugi. Možemo vidjeti kako su zemlje poput Kanade i Norveške svoj rast i razvoj ponajprije bazirale na obilnim izvorima prirodnih bogatstva, odnosno velikoj proizvodnji nafte i plina te poljoprivrednoj ribarskoj i šumarskoj proizvodnji. Iako prirodni resursi nisu nužni za gospodarski uspjeh u modernom svijetu, važno je spomenuti da se kod korištenja prirodnih resursa govori o održivom gospodarenju i upravljanu, gdje se javlja termin „održivi razvoj“. Održivi gospodarski razvoj predstavlja sprječavanje narušavanja prosječnog životnog standarda za buduće generacije koji se ne može postići sve dok se siromaštvo izravno ne napadne, jer siromaštvo i degradacija okoliša idu jedno uz drugo (Goodstein, 2003.). Zaključak je da se gospodarski rast i razvoj moraju bazirati na zadovoljavanju sadašnjih potreba ali istodobno ne ugrožavanje mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.

Kapital je treći čimbenik ekonomskog rasta te uključuje materijalna kapitalna dobra, opremu, i nematerijalnu imovinu (Goodstein, 2003.). Vidljivo je da zemlje koje brzo rastu ulažu puno u kapitalna dobra ostvaruju i brz ekonomski rast: u gospodarstvima s najbržim rastom 10 do 20 % proizvodnje odlazi na akumuliranje novog kapitala. Moderna gospodarstva moraju smanjivati tekuću potrošnju kako bi se upustile u plodnu neizravnu proizvodnju. Kada se razmišlja o kapitalu svaki ekonomist mora uvidjeti da postoje investicije koje su nužne za učinkovito funkcioniranje privatnog sektora takve se investicije nazivaju temeljnim društvenim kapitalom. Primjeri takvih investicija jesu (Goodstein, 2003.): ceste, sustavi za navodnjavanje i vodoopskrbu te mjere javne zdravstvene zaštite. Takvi projekti obično uključuju eksternalije (Samuelson i Nordhaus, 2011.) koje su izvan dosega privatnih poduzeća pa država mora „uskakati“ kako bi ta kapitalna ili infrastrukturna ulaganja bila učinkovito obavljena.

Tehnološki napredak je vitalni čimbenik u brzom rastu životnog standarda. Danas svjedočimo o „eksploziji“ novih tehnologija, posebice u računarstvu, komunikacijama i prirodnim znanostima. Tehnološke promjene predstavljaju promjene u procesu proizvodnje ili uvođenje novih proizvoda/usluga. Informacijske tehnologije su osobita suvremena grana tehnologije koje danas u doba globalizacije najviše doprinose gospodarskom rastu. One čine postupke ljudskih čimbenika kojima oni na temelju

postojanja baza podataka iste oblikuju u informacije kojima se rješavaju ubrzano brojni tekući gospodarski problemi, a za to se koristi računalna i informacijsko – tehnološka potpora te kao takve predstavljaju sredstva za informacijski, tehnološki, a tim i utjecajni gospodarski razvoj. Informacijske tehnologije omogućuju prikupljanje i distribuciju informacija, a budući da je danas informacija postala dobro koje se plaća, one na taj način doprinose gospodarskom rastu.

Tehnologija podrazumijeva ukupnost alata i tehnološke opreme potrebne da bi se proizveli proizvodi i plasirali na ukupno nacionalno tržište, odnosno predstavlja skup znanja i sposobnosti da bi se učinile i proizvele korisne stvari i proizvodi (Lajović i Vulić, 2010:7). Tehnologija se odnosi na materijalne čimbenike proizvodnje s djelovanjem čiji su rezultat gotovi proizvodi s kvalitetom srazmjernom stupnju tehnološke opreme koju neka zemlja posjeduje.

Da bi se stvorio neki proizvod, potreban je cijeli proces tehnološke opreme i proizvodnje da bi se došlo do finalnog rezultata – kvalitetnog proizvoda, koji je proizvod primjene tehnologije koja može unaprijediti položaj tog proizvoda na tržištu ukoliko je potražnja za njim velika, a tehnologija tako razvijena da stvara proizvode po preferencijama kupaca. Najvažnije komponente suvremene tehnologije u većini proizvodnih procesa su informatizirana tehnološka oprema, kao što je hardware (materijalne komponente – oprema i uređaji), software (računalni programi o tehnološka dokumentacija u obliku baze podataka), brainware (znanje ljudskih resursa sposobnih za primjenu te tehnologije) te orgware (organizacija i upravljanje tehnologijom).

Tehnologija se danas primjenjuje u tehnološkim procesima. Lajović i Vulić (2010:35) tako definiraju tehnološki proces kao skupinu fizikalnih i kemijskih postupaka putem kojih se iz definiranih sirovina dobiva gotovi proizvod. Cilj je svakog takvog procesa sa što manje potrošenog vremena i energije dobiti gotovi proizvod spreman za prodaju. U tehnološkom procesu se danas primjenjuje mehanička, kemijska i specijalna tehnologija. Tehnologija je svoj globalni razvoj najviše zahvatila u 20. stoljeću, kada se počela snažno razvijati, a danas je to komponenta ljudskog poslovnog života bez kojeg je nezamislivo nešto proizvesti.

2.3. Teorije i modeli ekonomskog rasta

Postoji nekolicina teorija u okviru definicije pojma ekonomskog rasta, a on najčešće podrazumijeva porast proizvodnje, proizvodnih kapaciteta i svih drugih sastavnica jednog gospodarstva, odnosno ukupnog *outputa* gospodarstva (Baić, 2007.). Do rasta gospodarstva dolazi zbog rasta radne snage ili kapitalnih dobara, tehnologije i proizvodnosti po radniku. Ekonomski rast mjeri se stopom rasta tako da se bruto domaći proizvod stavi u odnos prema broju stanovnika određene države, a izražava se kao BDP po stanovniku.

Teorije ekonomskog rasta su pokazale kako se bave problematikom dugoročnih trendova u gospodarstvu ili ekonomskim rastom tih zemalja . One istražuju čimbenike koji dovode do povećanog ekonomskog rasta i analiziraju sile koje dopuštaju da neke zemlje rastu brže ili sporije od drugih. Kod ranijih teorija ekonomskog rasta važno je napomenuti merkantiliste (od 15. do 18. st.) koji su zagovarali važnost vanjske trgovine dok su uvoz smatrali štetnim zbog odljeva novca, tj. u to vrijeme plemenitih metala. Oni su smatrali da se bogatstvo države iskazuje akumulacijom količine plemenitih metala čime se čini šteta drugim zemljama prilikom međunarodne trgovine. Kameralizam kao smjer merkantilizma naglašavao je važnost državnih financija i apsolutne monarhije s fokusom na oporezivanje i državnu regulaciju sa svrhom stvaranja snažne ekonomije(Babić, 2007.). Krajem 18. stoljeća, fiziokrati su naglašavali materijalna dobra kao izvor bogatstva države i građana, a poljoprivredu kao mehanizam ostvarivanja čistog proizvoda (Lombardini, 1996).

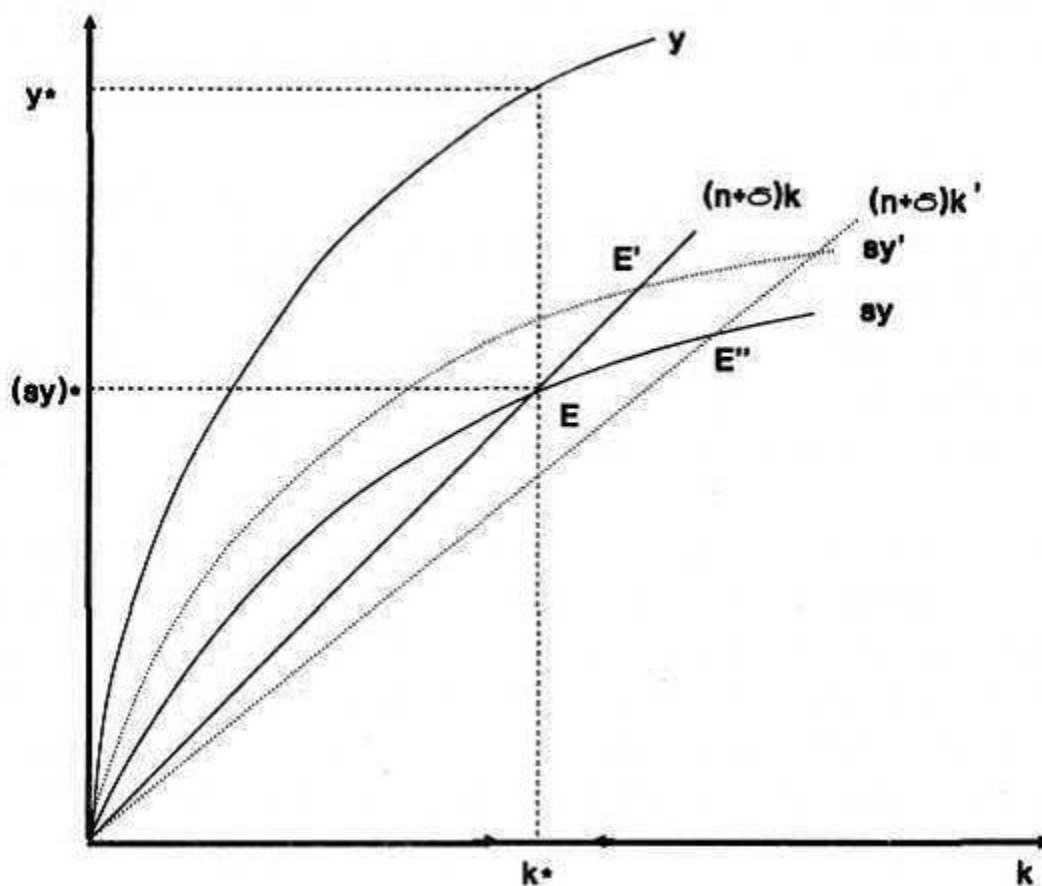
2.4. Neoklasičan model rasta

Klasičari ekonomske škole su prije razvoja neoklasičnog modela rasta proučavali isti u obliku analize odnosa između dohotka, akumulacije kapitala i samoga rasta. Slijedeći njihove temelje, poznati ekonomist Robert Solow je 1956. formulirao neoklasičan model rasta, dajući vrlo značajan doprinos svojim istraživanjima ekonomskoj teoriji i praksi, a kasnije su njegova istraživanja postala daljnji temelji budućim ekonomistima za istraživanje rasta. Solow je u svojim istraživanjima koristio funkcionalne varijable i pojednostavljene ekonomske postavke te je ukazao na tri temeljna elementa ekonomskog rasta, a to su ljudi, rad i kapital.

Osnovna pretpostavka Solowljeva modela su opadajući prinosi faktora proizvodnje (Merver, 2003:370).

Sukladno neoklasičnoj teoriji rasta i Solowu gdje rad, kapital, proizvodnja, zaposlenost i potrošnja rastu progresivno u dugom roku, dovode gospodarstvo u stanje stabilne ravnoteže. Ova teorija utvrđuje uvjete u kojima gospodarstvo može doći u to stanje pod uvjetom da se pridržava određenih pravila, ali neoklasičan model rasta iz svoje teorije izbacuje tehnologiju i rast dohotka po stanovniku kao faktore napretka rasta. Bog djelovanja zakona opadajućih prinosa u Solowjevom modelu kumulacija fizičkog kapitala ne može objasniti snažan rast dohotka po stanovniku u tijeku vremena, niti velike razlike u stopama promjena dohotka po stanovniku između pojedinih zemalja (Merver, 2003:371). Tako je Solow istretirao tehnologiju kao egzogenu varijablu rasta te je zanemario pozitivne eksternalije kapitala, a nedostatak je ovog modela što je kapital kao tehnologija postao tretiran kao javno dobro.

Slika 3. Ravnoteža u neoklasičnom modelu

Izvor:

Mervar A., Pregled modela i metoda istraživanja gospodarskog rasta, 1999., str. 25

Doprinos neoklasičnom modelu rasta dali su i teoretičari i Harrod i Domar, definirajući u modelu fiksni odnos rada i kapitala te da gospodarstvo često zna izaći iz predviđene putanje svoga rasta. To se događa zbog nepredviđenih okolnosti i ekonomskih fluktuacija koje se događaju na tržištu. U Harrod-Domarovom modelu, naime, nije prisutna nikakva sila koja bi gospodarstva, kada se jednom nađu izvan ravnotežne putanje, ponovno na nju vratila (Mervar, 1999:25). Od začetka ove teorije i modela prošle su godine i izgrađeni su suvremeni modeli rasta s intenzivnijim istraživanjima ekonomista, a pojava baza podataka omogućila je ekonomistima da kvantitativno i napredno izgrade suvremene modele koje se i danas koriste u ekonomskoj teoriji.

2.5. Model endogenog rasta

Budući da je neoklasični model rasta dominirao do 1980 – tih godina, s intenziviranjem ekonomske znanosti, razvio se novi model rasta koji je naglasio da je rast ustvari endogena pojava i proizvod ekonomskog sustava koji djeluje u njemu samome. Endogenom modelu rasta je tako pridodana varijabla determinante stope tehnološkog napretka. Po implikaciji endogenog modela zemlje ne moraju bezuvjetno ostvariti stabilnu stopu pravilnog ravnotežnog rasta, a koja bi bila upravo jednaka zbroju stope rasta stanovništva i tehnološkog napretka (Mervar, 2003:371).

Osnove endogenog modela rasta su da u realnosti ne postoji konvergencija dohotka po stanovniku (Mervar, 1999:26), pa se u endogeni model uključuje tehnologija kao varijabla rasta, pored do sada postojećih. Teorija endogenog modela rasta uključuje pretpostavke postojanja savršene konkurencije, izbjegavanje monopolske moći, a pozitivne eksternalije kapitala, sukladno Mervaru (2003: 372) djeluju tako da vrše neutralizaciju negativnih efekata rastuće količine kapitala, gdje se njegova granična proizvodnost ne smanjuje.

U endogenom modelu rasta je 1986. ekonomist Paul Romer uveo znanje kao novu varijablu i dodao hipotezu o prelijevanju novog znanja koje mora svima postati jednako besplatno i dostupno. Romer tako pretpostavlja da proizvodna funkcija na razini poduzeća može imati neoklasični oblik, ali proizvodnost može rasti s agregatnim kapitalom (Mervar, 2003:373). Prema Romeru, znanje je uvijek besplatno te se proizvodnost stvara učenjem kroz rad.

Pored Romera, 1988. je ekonomist Lucas stvorio noviju verziju endogenog modela rasta koji je zasnovan na eksternalijama i proizlazi iz ljudskog kapitala. Tako Lucasov model nadograđuje Romerov, naglašavajući kako investicije u ljudski kapital stvaraju viši stupanj tehnologije i tehnološkog napretka (Mervar, 2003:373).

Iako su ovi modeli teorijski, u praktičnoj ekonomiji ne postoje situacije gdje se potiču odnosi razvoja tehnoloških promjena koje omogućavaju dostupnost i besplatnost svima jer danas postoji privatizacija i slobodno tržište.

2.6. Model ekonomskog rasta u Hrvatskoj

Hrvatska je geografski i demografski mala zemlja, koja iz tranzicijskog procesa prelazi u kapitalno – intenzivnu, kapitalističku zemlju. Od svog osamostaljenja 1991. pa do danas, kao i u posljednjih 30 godina, Hrvatska ostvaruje vrlo niske godišnje stope rasta s prosječnim iznosom od 3%. Sukladno autoru Škare (2007:109) koji je definirao pravilo „rule 70“ u smislu gospodarskog rasta te sukladno njegovu izračunu, Hrvatskoj je potrebno sljedećih 70 godina da udvostruči svoj ukupni proizvodni output i podvostruči stopu rasta.

U Hrvatskoj se ekonomski rast veže za zaposlenost i kapital, što su temeljne postavke neoklasičnog i dijela klasičnog modela rasta, pa se ova dva modela isprepliću u primjeni na gospodarstvo Hrvatske, sukladno potrebnim varijablama ekonomskog rasta da bi se održala makroekonomska ravnoteža.

U 1980 – tim godinama je ekonomski rast Hrvatske bio zadovoljavajući te se realni BDP nalazio iznad potencijalnog, međutim, izlaskom Hrvatske iz Jugoslavije te kao posljedica Domovinskog rata, ekonomski rast zemlje se usporio i stagnirao do 2006. godine. Posljedica je to zaostajanja rasta proizvodnosti uslijed razdoblja nakon rata, procesa pretvorbe i privatizacije, tehničko – tehnološke zaostalosti zemlje te neopremljenost adekvatnom tehnologijom za buduće pozitivne trendove napretka. Ipak, učinkovitost investicija i kapitala u Hrvatskoj održale su gospodarski rast na postojećoj stopi, onemogućavajući njegov pad.

Tablica 2. Izvori ekonomskog rasta u Hrvatskoj po fazama

Faze	Stopa rasta BDP-a	Doprinos ekonomskom rastu			
		Zaposlenost	Kapital	Ljudski kapital	Tehnologije
1960.-1970.	6,70	-0,07	1,54	3,7	1,53
1970.-1980.	6,25	-9,02	1,96	0,62	12,70
1980.-1990.	-2,77	0,70	-0,92	-0,13	-2,41
1990.-2006.	1,78	0,07	1,91	0,10	-0,30

Izvor: Škare, M. (2007): Priroda gospodarskog rasta u Hrvatskoj, Vol. 54, No. 1, str. 120

U teorijskoj primjeni modela ekonomskog rasta Hrvatskoj bi unapređenje stope rasta donijelo investiranje u opremu prije nego u građevinske radove što se do sada primjenjivalo, te bi se time izbjegla tehnološka zaostalost, siromaštvo gospodarstva te unapređenje cijelog gospodarskog sustava. Prelaskom na slobodno tržišno gospodarstvo hrvatska si je otvorila putove i uključila se u međunarodne ekonomske tokove, ostvarivši nešto više stope rasta od prethodnih, na 3,71% (Škare, 2007:111). Da bi ostvarila više stope rasta, Hrvatska mora kontinuirano investirati u tehnologiju istraživanje i razvoj, unaprjeđujući tako investicije. Ulaganje u tehnologiju bi pratilo povećanje proizvodnosti.

Tablica 3. Izvori ekonomskog rasta u Hrvatskoj 1960. – 2006.

	Prosječna godišnja stopa rasta <i>outputa</i> (%)	Udio u rastu (%)
Realna stopa rasta <i>outputa</i>	2,83	100
Izvori rasta (<i>inputi</i>)		
Dugotrajna imovina (kapital)	1,38	48,76
Ljudski kapital	0,28	9,89
Zaposlenost	0,90	31,80
Tehnologija	0,27	9,54

Izvor: Škare, M. (2007): Priroda gospodarskog rasta u Hrvatskoj, Ekonomija/Economics, Vol. 14., No. 1, str. 107 - 126

U Hrvatskoj je prisutno vezivanje stope rasta uz zaposlenost i kapital, koji su bili glavni izvori ekonomskog rasta u Hrvatskoj, odlike su klasičnih i neoklasičnih modela rasta. Sve do 80-tih realni GDP Hrvatske nalazio se nešto iznad potencijalnog GDP-a pružajući priliku za jači gospodarski rast u budućnosti. U istom razdoblju rast investicija nije bio praćen adekvatnim rastom dohotka i agregatne potrošnje, što je za rezultat imalo akumuliranje zaliha kapitala, pad proizvodnosti kapitala i njegovu supstituciju radom (Škare, 2007.) . Neminovnost takvih procesa bilo je usporavanje stope rasta. Glavni čimbenik zaostajanja rasta outputa u odnosu na rast kapitala bila je učinkovitost i struktura investicija. Učinkovitim investiranjem, većim investiranjem u opremu umjesto u građevinske radove osigurala bi se veća proizvodnost kapitala, što bi, ceteris paribus uz danu razinu neto- investicija, osiguralo veće stope rasta hrvatskoga gospodarstva(Škare, 2007.). Time bi se izbjegao začarani krug siromaštva jer su se veće stope rasta mogle ostvariti i uz istu proizvodnost kapitala, ali uz veću graničnu sklonost štednji.

3. MIGRACIJE I NJIHOV RAZVOJ I ULOGA U EUROPI I HRVATSKOJ

Migracije su u okviru svoje definicije prostorno kretanje stanovništva iz mjesta prebivališta u druge zemlje s ciljem traženja novih mogućnosti unapređenja životnih uvjeta. Migracija ili mehaničko kretanje stanovništva (emigracija i imigracija), uz prirodno je kretanje stanovništva (natalitet i mortalitet), glavna odrednica broja stanovnika na nekom području, a time i potencijalne količine rada (Penava, 2011: 336).

Glavne teorijske faktore migracija u globalizacijskim kretanjima je postavio je prvi autor Papastergiadis. On je prvi definirao proces suvremenih globalnih migracija sa sljedećim obilježjima (Mesić, 2002: 8): umnožavanje migracijskih kretanja; diferencijacija ekonomskih, socijalnih i kulturnih zaleđa migranata; ubrzavanje migracijskih obrazaca; rast broja migranata; feminizacija migracija; deterritorijalizacija kulturnih zajednica te višestruki lojaliteti dijaspora.

U prošlosti su se migracije odvijale na način kad su prvi inteligentni ljudi počeli seliti u potrazi za mjestima koja su nudila bolje uvjete za život, hranu i zaštitu od svih prirodnih vanjskih uvjeta. U selidbama su se kasnije iskazala nomadska plemena, zatim stari židovski narod koji se selio iz ropstva iz starog Egipta jer su ih tada Egipćani robovski izrabljivali i ugrožavali, pa su po Biblijskom vjerovanju isti selili u Obećanu zemlju – Kanaan. Stari Grci i Rimljani koristili su nekada robove iz pokorenih zemalja i dovodili ih iz dalekih krajeva da bi služili u Rimu ili Grčkoj i na taj način su se preselili iz svojih krajeva u nove zemlje s novim životnim uvjetima, što predstavlja povijesne temelje migracija.

Najpreciznije je migracije istražio autor Saskii Sassen. On je kao ključne faktore migracija naveo različitost razvijenosti područja iz kojeg ljudi odlaze i u koji odlaze, rast integracije razvijenih gospodarstava te promjene u strukturi tržišta rada razvijenih ekonomija koje migrantima mogu ponuditi bolje životne, radne i financijske uvjete. Svaki oblik migracije koji motivira migranta na odlazak je bilo kakav oblik nezadovoljstva postojećim životom u stalnom prebivalištu, a to su nemogućnost zapošljavanja, niske plaće u odnosu na plaće razvijenih zemalja, prisutnost političke i gospodarske nestabilnosti, ratno stanje, prirodne katastrofe te siromaštvo. S druge

strane, novo mjesto odlaska nudi migrantu učinkovite mogućnosti poput boljeg zapošljavanja, većih financijskih primanja, boljeg životnog standarda, gospodarske stabilnosti razvijenije zemlje te unaprijeđene mogućnosti obrazovanja.

3.1. Tko su migranti?

Migrantom je svaka osoba koja želi i fizički mijenja mjesto svoga prebivališta, a motiviran je razlozima koji su ekonomske, financijske, socijalne prirode ili mu je dom ugrožen prirodnim katastrofama. Teorija migracija ukazuje na činjenicu, a posebice to naglašava autor Mesić, da je to globalni proces s kombiniranim učincima koji izazivaju daljnje širenje međunarodnih migracija (Mesić, 2002: 8). Neki ekonomski autori su definirali problematiku migracija s teorijske razine, međutim tako je migracije teško teorijski percipirati pa su se navedeni teoretičari migracija složili da je motiv svake migracije primarno političko – ekonomsko – demografski, odnosno migrant u svakom slučaju odlazi u drugu zemlju u potrazi za boljim životom.

Najbolju teorijsku problematiku migracija je objasnila autorica Sassen o teoriji migracija opravdava mišljenjem da dolazeći migranti u globalne gradove stvaraju globalnu ekonomiju (Sassen, 2001: 3), odnosno ista smatra kako se migracijama stvaraju ekonomski mostovi koji povezuju nerazvijena društva siromašnih zemalja s gospodarstvima visokorazvijenih zemalja.

3.2. Obilježja migracija Europe u 20. stoljeću

U Europi započinju suvremene migracije početkom 20. stoljeća kada se ljudi počinju masovno interregionalno kretati. Europa je na početku stoljeća bila najveća migracijska sila, a nakon pojave Prvog i Drugog svjetskog rata, koji su uzrokovali povijesna, ekonomska i politička zbivanja tijekom sredine 20. stoljeća, Europa je tako postala je vodeća emigracijska sila svijeta. Migracije su Europu obilježile naročito kada je završio Drugi svjetski rat, kada su brojne izbjeglice iz svojih domova zbog ratnih zbivanja bile prisiljene migrirati, posebice ljudi iz Njemačke, Poljske, Češke, Slovačke i druge u Europi ratom najpogođenije zemlje.

Europom su se počeli doseljavati migranti iz različitih dijelova Azije i Afrike, gdje je određeno stanje obilježilo kretanja migracija do sredine 20. stoljeća te od tada europski migranti naglo počinju stagnirati u migracijama, dok s druge strane raste udio migranata s drugih kontinenata. Tako su migranti naselili prvo zapadnu, pa južnu te u konačnici srednjoistočnu Europu koja im je postala radno imigracijsko temeljno odredište, odnosno u Europu je tada došlo dvanaest milijuna emigranata u zapadnu Europu (Castless, 2000: 55), gdje su migranti dobrodošli, ali samo pod uvjetom privremenog radnog boravka i bez dovođenja obitelji u svrhu da se ne gomilaju ljudi u određenim zemljama te da svaka takva zemlja Europe na taj način zaštiti svoj teritorij i svoje građane.

Sljedeći vrlo progresivan migracijski val zahvatio je Europu u 1990 – tima, kada je interregionalno, unutar Europe, migriralo više od 18 milijuna inozemnih migranata (Mesić, 2002: 14), odnosno u svakoj zemlji Europe je bilo više od 5% stanovnika koji nisu bili izvorni stanovnici dotične europske zemlje, nego su imali status useljenika. U Europi tijekom 1990 – tih godina najviše se migracija zbiva interregionalno, gdje se najviše migranata seli iz Jugoslavije, Rumunjske, Albanije i Bugarske u razvijene dijelove Europe. Autorica Penava navodi kako je prema procjenama Ujedinjenih naroda od 1990 – tih do 2010. broj imigranata u Europi porastao s 49,4 milijuna na 69,8 milijuna (Mesić, 2002: 14). Zbog takvih masovnih migracija Europa je uvela mjere čvrstoće prema migrantima, štiteći svoj izvorni teritorij i izvorno stanovništvo. Europa je tada migrantima zatvarala granice jer su počeli masovno dolaziti, a kontinent nije mogao primiti toliko velik broj stanovnika, a uz to Europa tada nije imala ni razvijenu zakonsku regulativu ni dovoljno razvijeno gospodarstvo koje bi moglo egzistencijalno namiriti toliku navalu migranata. Tada je poznato da su 2/3 migranata počele seliti interregionalno u zemlje zapadne Europe, posebice Njemačku, za boljim egzistencijalnim uvjetima i životnim standardom. Najatraktivnije zemlje tadašnjih migranata su bile Irska, koja je u tom razdoblju postala posebno privlačna zemlja imigrantskog statusa. Europa se tako zbog tada suvremenih migracija počela suočavati s multikulturalnim društvima koje su migranti donosili, pa je kao takva tijekom 1990 – tih godina postala središte diverzifikacije migracijskih tokova.

Novi i pretposljednji val migracija javio se sa svojim trendovima u početku 21. stoljeća kada su se javili posebni migracijski trendovi sa specifičnim navalama na Europu. Migranti iz različitih zemalja su prepoznali Europu kao pogodno humanitarno

utočište, pa je velik broj migranata u Europi počeo tražiti azile, odnosno trendovi migracija su se počeli bazirati na azilima. Europa je tada mnogim migrantima počela odobravati azile, međutim, to su mnogi iskoristili i počeli dolaziti u Europu ilegalno, a posebno su ilegalni migranti naseljavali Italiju, Španjolsku i Portugal. Za Europu u cjelini, njihov se broj procjenjuje na dva do tri milijuna, što iznosi 10 – 15% ukupne populacije stranih državljana (Castless, 2000: 164). Europa je odmah prepoznala problematiku ilegalnih imigracija, pa je počela izdavati radne dozvole novopridošlima jer je imala problem manjka radne snage, pa su na taj način migranti popunili navedene manjkove, ostajući u tim zemljama do isteka radne dozvole te uz zabranu dovođenja obitelji. Europa je na taj način počela primati stanovnike drugih naroda i na taj način se javilo miješanje izvornog europskog stanovništva s izvornim, a zastarjela europska populacija je postala multikulturalna.

3.3. Migracije u Europi u suvremeno doba

Europa je, u 20. stoljeću postala i ostala vodeća imigracijska sila jer su mnogi narodi prepoznali ovaj kontinent kao kolijevku visokog životnog standarda, pa je tako već čitavo stoljeće željeno odredište mnogih migranata koji traže bolje uvjete života i životni standard.

Suvremene migracije u Europi obilježene su problematikom ilegalnog useljavanja, traženjem azila, kao i legalnim useljavanjem migranata iz siromašnijih u razvijenije zemlje u potrazi za boljim poslom, plaćom, obrazovanjem i uvjetima života. Legalne, odnosno uobičajene migracije u Europi u doba današnjice zbivaju se na razini napuštanja siromašnijih dijelova regija Europe, naročito ruralnih područja i juga Europe (Migra.hr, 2019.), iz kojih putuju na sjeverozapad Europe, u velike urbane aglomeracije i srednje značajne urbane sredine, u potrazi za poslom svoje struke koji će im biti financijski isplativiji nego u domicilnoj zemlji.

U suvremeno doba su ljudi iz siromašnih dijelova diljem svijeta, od Afrike do Bliskog Istoka, počeli dolaziti u Europu jer su je prepoznali kao kontinent koji nudi mnogo više od onih životnih uvjeta u kojima isti žive, a koji ugrožavaju njihovu životnu sigurnost (tu prije svega spadaju ratna zbivanja na Bliskom Istoku, prirodne katastrofe, siromaštvo, ekološka zagađenost te teški životni uvjeti građana). Ovo je

oblik uobičajenih migracija, kako iz drugih dijelova svijeta, tako i interregionalno unutar Europe, čija je primarna svrha potraga ljudi za boljim životnim mogućnostima.

Ljudi su se početkom 2010. godina počeli polako naseljavati Europom, međutim, suvremene migracije su došle do vrha 2015. godine jer se tada u Europi dogodio masovni migrantski doljev ljudi iz različiti ugroženih dijelova Afrike i Azije, što ratom, što prirodnim katastrofama. Tada su brojne izbjeglice i migranti prepoznali su Europu kao sigurno utočište i bijeg iz teških životnih uvjeta, međutim Europa kao kontinent na takvu masovnu situaciju nije bila spremna.

Migracijska kriza iz 2015. potaknuta je, prije svega, valom ratnih zbivanja na Bliskom Istoku te siromaštvom zemalja Srednje i Sjeverne Afrike, kada su tisuće migranata krenule prema Europi, koja im je tada predstavljala ciljano utočište od tekuće problematične situacije u kojoj su živjeli. Najveći pritisak migracija osjetile su zemlje koje su graničile sa zemljama iz Azije i Bliskog Istoka odakle su migranti dolazili (Turska, Jordan, Libanon, Grčka, Makedonija, Hrvatska, Srbija, Slovenija, Austrija i Italija) (Akrap i Kalinić, 2015: 11).

Prema podacima Europskog parlamenta, do kraja 2016. godine više od 2,5 milijuna ljudi je podnijelo zahtjev za azilom Europi, a više od 2.000 ljudi je na migracijskim putovima, koji su bili uglavnom ilegalni i krijumčarski, izgubilo živote (Europski Parlament, 2019.). Također je tijekom 2016., kada su se nadzirale granice Europe, zabilježeno više od 2 milijuna ilegalnih prijelaza.

Migracijska kriza u Europi je zbog najezde migracijskog vala i izbjeglica u Europi započela 2015. godine. Tu su se prikazale dvije strane migracija. Prva strana tog karaktera jesu dobrovoljne migracije interregionalno unutar Europe, i to ljudi s ruralnih područja i juga Europe u urbane aglomeracije na sjeverozapad Europe u potrazi za boljim poslom, većom plaćom i boljim životnim standardom. Takvi migranti su potaknuti ekonomskim motivima, dobro su informirani gdje idu i znaju da ih u mjestu budućeg odredišta čeka posao, dom, škola ili vrtić za djecu i sve što je potrebno da im se osiguraju pravilni životni uvjeti s višim standardom nego u domicilnoj zemlji. Druga strana karaktera migracijske krize su migranti i izbjeglice s Bliskog Istoka i Afrike, koji bježe iz domicilnih zemalja zbog ratnih razaranja i siromaštva. Tako autori Akrap i Kalinić navode kako migranti koji su u Europu dospjeli iz Sirije, učinili su to iz nekoliko razloga(2015: 12): oni koji nisu politički skloni vladajućem režimu u Siriji te ne žele sudjelovati u ratnim aktivnostima, oni koji nisu politički skloni pobunjeničkim skupinama u Siriji te ljudi koji ne dolaze iz Sirije, već se

pokušavaju pridružiti migracijskom toku u cilju iskorištavanja moći dobivanja dokumenata i novih identiteta u Europi. Ukupno je iz Sirije u Europu na taj način došlo više od 4,8 milijuna ljudi u periodu od 2011. – 2015. godine.

3.4. Uloga Hrvatske u migracijama Europe

Uloga Hrvatske u migracijskoj krizi Europe je tranzitnog karaktera, odnosno naša zemlja je imigrantima predstavljala prijelaz iz njihovih zemalja u odredišta Njemačke, Austrije, Francuske i zemalja na zapadu Europe. Hrvatska se suočila s valom migracija kada su migranti iznenada krenuli rutom Turska – Grčka – Makedonija – Srbija – Mađarska (Akrap i Kalinić, 2012: 16). Ovakav imigrantski val bio je masovnog karaktera, a dijelom su migracije prekinule brojne policijske akcije, posebice na mađarskoj i slovenskoj granici, gdje su imigranti uglavnom ilegalno prelazili granice bez dozvola ili procjene policije i nadzora te su ujedno izazvali i brojne nemire. U cilju izbjegavanja sukoba s policijom, migranti su izabrali Hrvatsku kao alternativnu rutu prijelaza, a Hrvatska ipak nije oštro reagirala na masovne izljeve migranata poput drugih zemalja, nego su se ipak prema izbjeglicama postavili zaštitnički i omogućili im nesmetan tranzicijski prijelaz kroz našu zemlju. Čak štoviše, Hrvatska je nekim zemljama ponudila azil i utočišta u obliku privremenih šatora, kao i hranu, lijekove i sve potrebne potrepštine da bi iste opskrbila svim životnim namirnicama. Kroz Hrvatsku je 2015. godine, prema procjenama carinskih uprava i policijskih postaja dnevno prolazilo i više od 6.000 migranata, a naša zemlja im je čak i osigurala privremeni smještaj i opskrbu osnovnu životnim namirnicama.

Ovaj migracijski val iz 2015. godine je ostavio velike posljedice na Europu, s obzirom da naš kontinent nije bio spreman na takav val doseljavanja migranata. Europski migracijski sustav postao je izložen nedostacima koje je migrantska kriza donijela, pa je poduzeo niz mjera u nastojanju borbe protiv migrantske krize. Parlament je to učinio na način da je donio reformu pravila EU- a i stvaranje pravednijeg sustava raspodjele tražitelja azila među zemljama EU-a, kao i jačanjem graničnih kontrola EU-a i upravljanjem neredovitim useljavanjem (Akrap i Kalinić, 2021: 15).

Europa je, u konačnici, bila primorana donijeti odluke kojima će djelovati u svrhu zaustavljanja krize, a to su prije svega primjena instrumenata kontrole

masovnih migracija. Unija je tako s Turskom i Italijom sklopila ugovorene sporazume u cilju zaustavljanja velikog priljeva migranata, a i sama Italija je zatvorila svoje granice i prihvatne luke na priobalju zemlje, koje su migranti koristili kao konačno odredište.

Europski čelnici su, suočeni s vodećim i gorućim problemom koji Europa nije mogla podnijeti i nije bila na to spremna, počeli poduzimati niz regulatornih i pravnih mjera da se zaštiti europsko područje od masovnog naseljavanja i brojnih neželjenih posljedica koje donose migranti, poput samoubilačkih islamskih napada uslijed velikih europskih metropola, ubojstava europskih građana i drugih kriminalnih radnji koje su se počele zbivati nakon dolaska migranata.

Tada je Europski Parlament odlučio da se pravno zaštite zemlje koje su najviše pogođene valom migracija, a to su Turska i Italija. EU je tako sklopila s ugroženim zemljama bilateralne sporazume koji su tim zemljama donijeli određeni stupanj zaštite te im je dozvoljeno da po sili zakona zabrane migrantima nove dolaske ili da ih prisilno isele. Nekim migrantima je olakšano dobivanje viza i azila, kao i radnih dozvola, s ciljem legalizacije njihova dolaska, ali i koristin koji bi svojim radom donijeli zemlji u koju su uselili. Svi navedeni postupci ublažili su efekte migracijske krize koja još uvijek ostavlja svoje tragove i posljedice u zemljama gdje su se migranti naselili.

Pojam migranta u Hrvatskoj se razlikuje od pojma izbjeglica, što je definirano i zakonskim okvirima u Hrvatskoj . Migranti se odlučuju na promjenu mjesta boravka kako bi poboljšali svoje životne i egzistencijalne uvjete, te u ovu skupinu spadaju ekonomski migranti iz siromašnih zemalja Azije i Afrike. najčešće se radi o ekonomskim migrantima iz siromašnih zemalja. Izbjeglice predstavljaju osobe koje su iz određenih političkih i ekonomskih razloga primorane bježati iz svoje domicilne zemlje da bi spasile vlastiti život i očuvale slobodu i humano dostojanstvo.

Iako su načini migracija u Hrvatskoj različiti, uvijek se koriste iste rute kretanja migracija da bi i migranti i izbjeglice postigli jednaki cilj, a to je osigurati si bolji život, s boljim egzistencijalnim uvjetima i višim životnim standardom. Hrvatska je na pojavu emigranata 2015. godine, koji su iako samo tranzitno prošli kroz našu zemlju, na iste reagirala humano, otvoreno i s velikim pragom tolerancije. Hrvatska je tada trebala svoje građane bolje informirati o koristima i posljedicama dolaska migranata kako bi razumjeli ovu marginaliziranu skupinu ljudi s kojom se prvi put susreću. Samo znanjem se može boriti protiv netolerancije i isključivanja nepoznatog.

U Hrvatskoj je ipak prisutna skeptičnost prema imigrantima. Javne informativne kampanje i edukacije potiču na promicanje poštovanja i tolerancije te se snažno bore protiv bilo kakvog oblika diskriminacije. „Kampanje za podizanje svijesti javnosti u obliku kazališnih predstava, forum- diskusija i debata među mladima, migrantima i izbjeglicama mogu pomoći i senzibiliziranju zajednice domaćina prema problemima izbjeglica i migranata, istovremeno osiguravajući da poruka koja se nastoji time prenijeti neizravno ne naruši njihovu mogućnost pristupa i uţivanja njihovih ljudskih prava (Lalić Novak i Kraljević, 2014: 7). Podizanje svijesti o ovim pitanjima je glavna zadaća nevladinih organizacija i civilnog društva koji brinu o povredi prava migranata i izbjeglica. Sve organizacije u konačnici djeluju s istim ciljem, a to je osigurati sigurnost i zdravlje „ljudi u pokretu“ (Lalić Novak i Kraljević, 2014: 7).

Postoje brojne međunarodne i nevladine organizacije kojima je zadatak briga o zaštiti izbjeglica i migranata su, a najznačajnije su: Međunarodni Crveni kriţ, Amnesty International, Catholic Relief Services, International Rescue Committee, International Refugee Rights Initiative (IRRI) , European Reintegration Support Organizations (ERSO) , Caritas Europa te tisuće drugih diljem svijeta, a ovdje su nabrojani samo najvažniji. Organizacije svoje aktivnosti usmjeravaju na zaštitu temeljnih ljudskih prava te imaju veliki globalni utjecaj pomoću kojega mogu vršiti snaţan pritisak na vlade drţava. Osim intervencija za pomoć izbjeglicama, organizacije djeluju i ka sprječavanju okolnosti koje bi mogle dovesti do izbjegličkih kriza. Takva djelovanja čine ih ključnom karikom u borbi i prevladavanju izbjegličkih kriza.

4. UTJECAJ MIGRACIJA NA EKONOMSKI RAST – KRITIČKI OSVRT

Ekonomski rast su u 19. stoljeću istraživali klasičari i neoklasičari tadašnje makroekonomije, od kojih je po mom mišljenju najbitnije izdvojiti Keynesa kao „oca makroekonomije“, Marshalla te Adama Smitha kao tvorca suvremenih postavki današnje ekonomije koje je iznio u svom djelu „Bogatstvo naroda“. Isti ekonomski velikani tadašnjeg doba bili su zagovornici državnog intervencionizma i protekcionizma, zagovarajući metodu državne intervencije u regulaciju nestabilnosti tržišta, gdje je država tada bila, sukladno mom mišljenju, spasitelj tržišne neefikasnosti i posrnulog gospodarstva – dakle, kada bi zbog tržišnih neuspjeha privatnog sektora gospodarstvo posrnulo rušeći drastično stope ekonomskog rasta u negativnom smjeru, država bi intervenirala i svojim financijskim sredstvima pokrivala tržišne gubitke dovodeći gospodarstvo do oporavka, vraćajući ekonomski rast na nultu stopu rasta te potom stagnaciju i nakon nekog vremena polagani i spori porast. Državni intervencionizam je tada bio izvrsno sredstvo spašavanja gospodarstva i ekonomskog rasta, međutim, takve prilike su vladale prije sto godina i tržište je efikasno uz pomoć države rješavalo svoje probleme, a država je, umjesto da svoja sredstva usmjeri na potrebe od javnog interesa usmjeravala iste za spas gospodarstva uzrokovanog tržišnim neuspjesima, zbog čega su ispaštali i građani i država i ukupan napredak gospodarstva.

Danas je situacija drukčija. Osnovna je postavka suvremenih kapitalističkih gospodarstava da tržište samo mora rješavati svoje probleme te je državni intervencionizam reduciran, kao što su i državna sredstva usmjerena danas na potrebe od javnog interesa, a ne za korekcije tržišnih neuspjeha.

Na navedenom temeljim mišljenje da su učinkoviti ljudski resursi, pogotovo njihov intelektualni kapital sljednici nekadašnjeg državnog intervencionizma te da su oni glavni pokretač poduzeća u kojem djeluju na mikro razini, a poduzeća, zahvaljujući njihovoj učinkovitoj produktivnosti, pokretači uspjeha rasta ukupne gospodarske produktivnosti te samim time i stope ekonomskog rasta.

Suvremeni ekonomski rast i njegova progresivna stopa napretka je stoga temeljno ovisna o snažnoj radnoj produktivnosti ljudskog kapitala. Da bi njihov angažman u radnom učinku bio maksimalan i da bi oni dosegli stopu maksimalne produktivnosti, u iste je potrebno kontinuirano ulagati u obliku njihova poslovnog usavršavanja i

edukacija, da bi stekli što snažniju specijalizaciju za primjenu svoga znanja na radnim mjestima i na taj način doprinijeli ukupnoj produktivnosti poduzeća. Profitabilnost poduzeća opisanim postupkom, sukladno mom mišljenju i istraživanju dalje doprinosi rastu gospodarstva na nacionalnom nivou i samim time ekonomskim rastom i njegovom povećanom stopom napretka.

Danas sve zemlje grade svoja gospodarstva temeljena na ekonomiji znanja jer su uvidjele da je znanje brzorastuća „tehnologija“ ljudskog uma koja doprinosi kreiranju inovacija, povećanja konkurentnosti, kako poduzeća, tako i zemlje na globalnim tržištima, a sve to utječe na pozitivan ekonomski rast. Znanje ljudskog kapitala je to koje kreira proizvode i to posebice inovativne, potiče proizvodnju i prodaju, ostvaruje profitabilnost poduzeća te na makroekonomskoj razini utječe na stvaranje makroekonomske ravnoteže i povećanje nabrojanih makroekonomskih pokazatelja koji kreiraju povećanje ekonomskog rasta po stopama koje su više od prosječnih i progresivno napreduju. Ovakav ekonomski rast je poželjan za svaku zemlju te je kao takav vrlo utjecajan za njezinu konkurentsku poziciju na međunarodnom tržištu.

U odnosu na migracije, ljudi su migrirali od početka svog intelektualnog razvoja kao čovječanstva, prvenstveno iz potrebe za boljim egzistencijalnim uvjetima i napuštanja mjesta prebivališta u kojima su vladali loši uvjeti za njihov život, zdravlje, prehranu i društvene procese. Danas se migracijski procesi u svijetu događaju pod uvjetima suvremene globalizacije, gdje ljudi napuštaju mjesta svoga prebivališta zbog prirodnih katastrofa, ratnih zbivanja na Bliskom Istoku, siromaštva i loših životnih uvjeta te migriraju u zemlje koje će im omogućiti zadovoljavanje životne egzistencije dostojne čovjeka. Drugi razlozi suvremenih migracijskih procesa su migracije ljudi koji imaju nekakav životni standard, ali on nije zadovoljavajući, pa isti vrše migracije u razvijenije zemlje svijeta ili unutar kontinenta u potrazi za boljim poslom, životnim uvjetima, većim dohotkom, vremenom dokolice, boljim životnim uvjetima za svoje obitelji, kako u smislu posla, tako i obrazovanja, društvenih aktivnosti i drugih aspekata života.

Migracije su najviše u svijetu obilježile Europu kao najstariji civilizacijski kontinent. Svi su željeli doći u Europu jer je to kolijevka razvoja civilizacije čovječanstva i mnogi su se ovdje doselili jer su znali da se suvremeni načinom života za svako doba ljudskog razvoja ovdje mogu ostvariti zadovoljavajući egzistencijalni uvjeti. U 20. stoljeću počinju invazivne migracije u Europi, najviše za vrijeme Drugog

svjetskog rata i kasnije, kada su se ljudi doseljavali i razvijenije zemlje zbog boljih dohodaka i uvjeta života nego u svojim domicilnim zemljama. 21. stoljeće pojačalo je migracije u Europi, uz sveopće odobrenje vodećih europskih političkih čelnika, poput njemačke kancelarke i austrijskog premijera, koji su bili vrlo otvoreni za prihvatanje migranata, stvarajući od Europe tako humanitarno utočište, posebice za migrante s Bliskog Istoka zbog ratni razaranja u Siriji te iz Afrike zbog siromaštva, bolesti i ugrožavajućih životnih uvjeta.

U Europi je suvremeni migracijski val započeo 2015. izbjegličkom krizom, gdje je Europa počela prihvaćati migrante odobravajući im azile zbog siromaštva u Africi i ugrožavajućih životnih uvjeta te zbog ratnih razaranja na Bliskom Istoku i ekološke ugroženosti, što je u Europi eskaliralo masovnim dolascima migranata i izbjeglica koji su počeli koristiti postojeću situaciju humanitarnog karaktera Europe, a posljedice su bile ugrožavanje postojećeg domicilnog stanovništva Europe, gdje su se počele javljati situacije određene životne ugroženosti, poput prijetnji razaranja određenih dijelova Europe ratnim sredstvima, što je posljedica djelovanja udruženih skupina džihadista i islamskih skupina, pa je na taj način kontinent postao dijelom izravno ugrožen, što je djelomično sanirano.

Utjecaj današnjih migracija na ekonomski rast je višeznačan, multidimenzionalan i polifunkcionalan. Ljudi se danas sele iz svojih domicilnih zemalja potaknuti potragom za boljim uvjetima života. Međutim, neki su doslovno protjerani iz svoje zemlje zbog posljedica ratnih razaranja primjerice na Bliskom Istoku ili zbog prirodnih katastrofa, nestašice životnih namirnica, posla i prisutnosti gladi primjerice u mnogim zemljama Afrike. Takvi ljudi migriraju u razvijene zemlje Europe, poput Njemačke, Italije, Austrije, Španjolske, Portugala i drugih zemalja zapadne Europe, kao i u SAD te u neke razvijene zemlje Južne Amerike, potaknuti pretpostavkama da ih tamo čeka bolji životni standard, posao, bolji uvjeti za njihove obitelji i djecu, kulturna ponuda, zdravstvene usluge i sve ono što im njihove domicilne zemlje ne mogu pružiti. Drugi oblik suvremenih migracija u Europi, koje se također zbivaju interregionalno jest selidba ljudi iz nerazvijenih zemalja Europe, posebice njezinih ruralnih dijelova, u razvijene zemlje poput Njemačke, Austrije, Italije, Irske i Španjolske, gdje isti odlaze u potragu za boljim poslom, većim dohotkom, boljim životnim uvjetima za svoje obitelji u smislu smještaja, obrazovanja, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, većeg vremena dokolice i općenito bolje organiziranih životnih uvjeta. Ovaj tip migracija jest legalan, pravnom odobren i

reguliran, a ovi migranti su motivirani za odlaskom za boljim poslom, vrlo su informirani o tome gdje idu te odlaze ciljano jer znaju da ih u mjesto migracijske zemlje čeka već unaprijed dogovoreni posao, stan, smještaj i obrazovanje za djecu, kao i regulirano zdravstveno i mirovinsko osiguranje te sva ostala očekivanja koja su spremna za njihov dolazak.

Dolazak migranata neke zemlje pozdravljaju i prihvaćaju ih jer od njih imaju višestruke koristi. Prvenstveno, migranti povećavaju broj stanovništva te zemlje, mogu se zaposliti u onim sektorima zemalja gdje postoje deficitarna zanimanja i tako unaprijediti aktualna negativna stanja na tržištima rada tih zemalja. Također, zemlje u koje se doseljavaju migranti koriste njihova znanja stečena u domicilnim zemljama za svoju ukupnu produktivnost i kreiranje većeg BDP – a. Time razvijene zemlje ustvari štede na troškovima obrazovanja ljudskih potencijala jer dolaskom migranata dobivaju gotov mobilni ljudski kapital koji mogu odmah iskoristiti u svojim proizvodnim procesima poduzeća i dobiti instant rješenja koja će doprinijeti većoj i učinkovitijoj proizvodnosti. Svi ovi navedeni čimbenici migracija imaju pozitivne utjecaje na ekonomski rast, pa se korelativna veza između migracija i ekonomskog rasta u svakom slučaju smatra pozitivnom jer se ljudi kao mobilni kapital kreću iz mjesta ekonomskih manjkova u mjesta ekonomskih viškova, gdje kreiranjem i generiranjem produktivnih proizvoda i usluga doprinose povećanju BDP – a, BDP – a per capita i ukupnog ekonomskog rasta zemalja u koje migriraju.

5. ZAKLJUČAK

Ekonomski rast svake zemlje uvjetovan je količinom svih njegovih varijabli i segmenata koje zemlja ima, poput rada, kapitala, ljudskih resursa, zaposlenosti, potrošnje, stupnja razvijenosti i konkurentnosti zemlje, stupnja posjedovanja tehnološke opreme za proizvodnju i produktivnost te ulaganja u inovacije, istraživanje i razvoj. Ekonomski rast predstavlja sveukupnost proizvodnje neke zemlje, a njegovi izvori su ljudski rad, kapitalni resursi i spoj njihove djelatnosti koji rezultira određenim stupnjem produktivnosti.

Teorije ekonomskog rasta razvile su se u 20. stoljeću od najpoznatijih svjetskih ekonomista poput Solowa, Lucasa, Harroda i Domara, a isti su razvili neoklasične te potom endogene modele rasta koji su i danas u primjeni. Ti modeli se primjenjuju u ekonomskoj teoriji koristeći ekonomske varijable koje formiraju jednadžbe koje mogu odrediti stupanj makroekonomske ravnoteže neke zemlje.

Migracije predstavljaju selidbu stanovništva iz domicilnog područja u drugu zemlju, za koje migranti smatraju da im pružaju bolje životne uvjete i egzistenciju. Teoriju migracija je najviše istraživala autorica Sassen, koja je najviše analitički objasnila teoriju migracija, pogotovo u Europi. Migranti su nekad bili, a i danas su motivirani promjenom boravka zbog različitih uvjeta života u domicilnoj zemlji, a ti uvjeti su najčešće ekonomske, političke, ratne, razvojne, prirodno – okolišne i siromašne problematike. Migracije su tijekom povijesti bile sveprisutne, naročito u doba Egipćana, starih Rimljana i Grka, koji su se koristili metodom ropstva da bi dovodili ljude iz dalekih zemalja da im služe u njihovim domovima. Međutim, migracije su se snažnije počele razvijati u 20. stoljeću, kada su dosegle globalne razmjere, pogotovo sredinom stoljeća i krajem 20. stoljeća jer su prepoznali prednosti koje im mogu pružiti razvijena gospodarstva u odnosu na domicilnu siromašnu zemlju u kojoj žive, u obliku boljeg životnog standarda, plaće, posla, obrazovanja, stanovanja, društvenih integracijskih procesa prisutnih u urbanim sredinama i slično.

Europa je od početka 20. stoljeća postala glavna migracijska kolijevka i cilj mnogih migranata, kako iz Afrike i Azije zbog ratnih i klimatoloških promjena, tako i interregionalnih migranata koji su počeli seliti u zemlje zapadne Europe temeljem dobrovoljnih migracija u potrazi za boljim poslom. Jednom riječju, u Europu su se počeli slijevati migranti iz svih dijelova svijeta.

Glavnina migracija u Europi dogodila se u doba završetka Drugog svjetskog rata, kada su se ratne izbjeglice selile interregionalno u područja Europe koja ratom nisu bila zahvaćena. Razdoblje 1970 – tih godina obilježile su radne migracije, gdje su dolazili migranti iz raznih dijelova svijeta tražeći posao, a Europa im je omogućila privremeni boravak uz izdavanje radnih dozvola jer je tada njen vodeći problem bio nedostatak radne snage, koji je upotpunila migrantskim zapošljavanjima, uz dozvole privremenog boravka i ograničenja dovođenja obitelji s ciljem daljnjeg naseljavanja. Ove migracije su bile legalnog karaktera, iako za Europu nepovoljne.

Migracije su se najznačajnije masovnim valom u Europi dogodile 2015. godine kada su migranti iz cijelog svijeta počeli masovno obilaziti razvijene Europske zemlje u potrazi za boljim i snažnijim egzistencijalnim životnim uvjetima. Najviše su se doseljavali migranti s bliskog Istoka i iz Afrike koji su tražili bolji život jer su živjeli u otežanim životnim uvjetima ugroženi ratom i prirodnim katastrofama.

Hrvatska se pokazala kao vrlo humana zemlja u proteku migrantske krize prema migrantima i pokazala se kao zemlja humanosti. Naša je zemlja migrantima otvorila svoje granice i omogućila im nesmetan tranzit do ciljanih područja, pružajući im pri tome privremeni smještaj i opskrbu osnovnim životnim namirnicama da im olakša ionako težak put do odredišta. Hrvatska se u ovoj krizi pokazala kao izuzetno tolerantna zemlja prema migrantima koji su od mnogih europskih zemalja bili tretirani kao marginalna i društveno potencijalno opasna skupina.

U Hrvatskoj se još uvijek primjenjuje endogeni model rasta temeljen na radu, kapitalu i ljudskim resursima kao temeljnim odrednicama ekonomskog rasta jer je Hrvatska i geografski i demografski mala zemlja da bi mogla konkurirati ozbiljnim svjetskim ekonomijama jer ne posjeduje dovoljnu količinu ni tehnološke opremljenosti niti ima razvijene strategije razvoja u budućnosti.

Migracije i ekonomski rast su usko korelacijski povezani jer migracije svojom pojavom i fenomenom utječu na ekonomski rast pozitivnim učincima. Napuštanjem domicilnih zemalja koje nemaju perspektivne budućnosti u vidu gospodarskog rasta migranti doseljavaju u razvijene zemlje te popunjavaju deficitarna zanimanja za kojim te zemlje imaju potražnju, neutraliziraju negativne efekte njihova tržišta rada te već postojećim znanjima i kompetencijama usvojenim u domicilnim zemljama doprinose većoj produktivnosti i ekonomskom rastu zemalja u koje su migrirali. Tako zemlje koje su pružile dom migrantima iskorištavaju postojeća znanja novih ljudskih resursa povećavajući svoju ukupnu produktivnost i štedeći troškove investicija u

ljudske kapitale te povećavajući svoj broj stanovnika, a migranti profitiraju unaprijeđenim životnim standardom, boljim egzistencijalnim uvjetima za sebe i svoju obitelj kao i ukupnom kvalitetom života.

6. LITERATURA

Knjige:

1. Babić, M. (2007): Makroekonomija, Mate, Zagreb.
2. Babić, M.(2011): Ekonomija – uvod u analizu i politiku, Znanje, Zagreb.
3. Blanchard, O. (2011): Makroekonomija, 5. izdanje, MATE d.o.o., Zagreb.
4. Castles, S., Davidson, A. (2000): Citizenship and Migration, Globalization and Politics of Belonging, Macmillan Press, LTD, London.
5. Goodstein Eban S. (2003): Ekonomika i okoliš, Mate, Zagreb, 2003.
6. Lalić Novak, G., Kraljević, R. (2014): Priručnik za edukatore: Zaštita izbjeglica i ranjivih skupina migranata. Hrvatski Crveni križ, Zagreb.
7. Lombardini, S. (1996), Growth and economic development, E. Elgar Pub.
8. Samuelson et al. (2010), Ekonomija, MATE, Zagreb
9. Samuelson, P., Nordhaus, W. (2011): Ekonomija, Mate, Zagreb.

Publikacije:

1. Državni zavod za statistiku (2013 – 2017): Statistički ljetopisi Republike Hrvatske 2013. – 2017. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2014. – 2018.
2. MMF (2003): Statistics on the Growth of the Global Gross Domestic Product (GDP) from 1990 to 2002, IMF, October 2012.

Znanstveni članci:

1. Akrap, G., Kalinić, P. (2015): Forced migrations – powerful non kinetic weapon, national security and the future, Vol. 16, No. 2 – 3, str. 10 – 28
2. Boban, M., Babić, A. (2014): Utjecaj internetskih tehnologija na gospodarski rast, poslovni rast i stopu rasta profita poduzeća u Republici Hrvatskoj, Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, Vol. 1. No. 1 – 2, str. 59 – 82
3. Mervar, A. (1999), Pregled modela i metoda istraživanja gospodarskog rasta, str. 23-32
4. Mervar, A. (2003): Esej o novijim doprinosima teoriji ekonomskog rasta, Ekonomski pregled, Vol. 54, No. 3 – 4, str. 369 – 392
5. Mesić, M.(2002): Globalizacija migracija, Migracijske i etničke teme, Vol. 18., No. 1, str. 7 – 22
6. Penava, M. (2011): Utjecaj migracija na europsko tržište rada, Ekonomska misao i praksa, god. XX, br. 2, Zagreb., str. 335 – 362
7. Sassen, S. (2001): »Immigration in Global Cities«, www.interplan.org/immig/im01001.html, pristupljeno 10.12.2018., str. 1 – 12
8. Škare M. (2001): Ljudski kapital kao izvor rasta – mit ili stvarnost, Ekonomski pregled, Vol. 52, No. 1, str. 189 – 205
9. Škare, M. (2007), Priroda gospodarskog rasta u Hrvatskoj, Ekonomija, Vol. 14. No. 1, str. 107-126
10. Škare, M. (2007): Priroda gospodarskog rasta u Hrvatskoj, Ekonomija/Economics, Vol. 14., No. 1, str. 107 – 126

Internet izvori:

1. Cjeloživotno učenje (2019): Cjeloživotno učenje, dostupno na <http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/cjelo%C5%BEivotno-u%C4%8Denje.aspx>
2. Čičin-Šain D. (2019): predavanja iz osnova ekonomije dostupno na http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/1_godina/ekonomija/ekonomija_31.pdf
3. Europski parlament: Migracije u Europi, dostupno na <http://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/society/20170629STO78632/migracije-u-europi>
4. Migra.hr: Migracije u Europi, dostupno na <https://migra.hr/migracije-u-europi/>,
5. Vidaković, N. (2019): Ekonomski rast, dostupno na http://www.neven-vidakovic.com/pdf/mojabanka/ekonomski_rast.pdf.

7. POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Svjetski BDP per capita.....	8
Grafikon 2. Linearna vrsta ekonomskog rasta.....	12
Grafikon 3. Eksponencijalna vrsta ekonomskog rasta.....	13

8. POPIS TABLICA

Tablica 1. Čimbenici gospodarskog rasta.....	14
Tablica 2. Izvori ekonomskog rasta u Hrvatskoj po fazama.....	21
Tablica 3. Izvori ekonomskog rasta u Hrvatskoj 1960. – 2006.	

9. POPIS SLIKA

Slika 1. Stope rasta realnog BDP – a odabranih zemalja u razdoblju od 1990. – 2006. godine.....	9
Slika 2. Gospodarski rast u Europi od 1990. – 2002. godine.....	10
Slika 3. Ravnoteža u neoklasičnom modelu.....	18

SAŽETAK

Ekonomski rast nije potpuno moderna i suvremena ekonomska pojava, već se on pojavljuje kroz nekoliko stoljeća i on je sinonim za rast svake države te predstavlja sveukupan kvantitativni odraz proizvodnih kapaciteta neke zemlje i rast njezine proizvodnje praćen kroz vrijeme.

Migracije su se uvijek smatrale problematikom seobe naroda, od začetka civilizacije čovječanstva, koji su već tada selili u potrazi za boljim uvjetima egzistencije nego u kojima su do tada živjeli. Kroz povijest su te seobe nastajale spontanim putem, a ljudi su birali kompleksne putove do odredišta putovanja da vi se naselili u boljim egzistencijalnim uvjetima u mjesta koja su im pružala bolje uvjete života, a danas takva mjesta pružaju bolji životni standard.

Cilj rada je istražiti teorijske odrednice i modele ekonomskog rasta te njegovo djelovanje u Hrvatskoj, kao i teorijske odrednice i povijest razvoja migracija u Europi i djelovanje Hrvatske u suvremenim migracijama. Svrha rada je spoznati važnost migracija za ekonomski rast neke zemlje i uvidjeti koliko je snažan njihov utjecaj na određene domene gospodarskog rasta zemlje.

Ključne riječi: ekonomski rast, migracije, Europa, Hrvatska, gospodarstvo

SUMMARY

Economic growth is not a completely modern and sovereign economic phenomenon, but has emerged over several centuries, and it is synonymous for the growth of each state, and represents the total quantitative removal of productive countless countries and the growth of its production over time.

Migrations have always been considered problematic by peoples' movements, from the beginning of the civilizations of humanity, which already separated the search for better works of existence than in which they lived then. Throughout history, these migrations occurred spontaneously, and people were complex in their journey to their destination to settle in better existential conditions in places that provided them with better living conditions and today can provide a better standard of living.

The aim of this paper is to investigate the theoretical determinants and models of economic growth and its activities in Croatia, as well as the theoretical determinants and history of the development of migration in Europe and the activities of Croatia in contemporary migration. The purpose of the paper is to recognize the importance of migration for the economic growth of some countries and to see how strong their impact is on the number of domestic economic growth in the country.

Keywords: economic growth, migration, Europe, Croatia, economy